

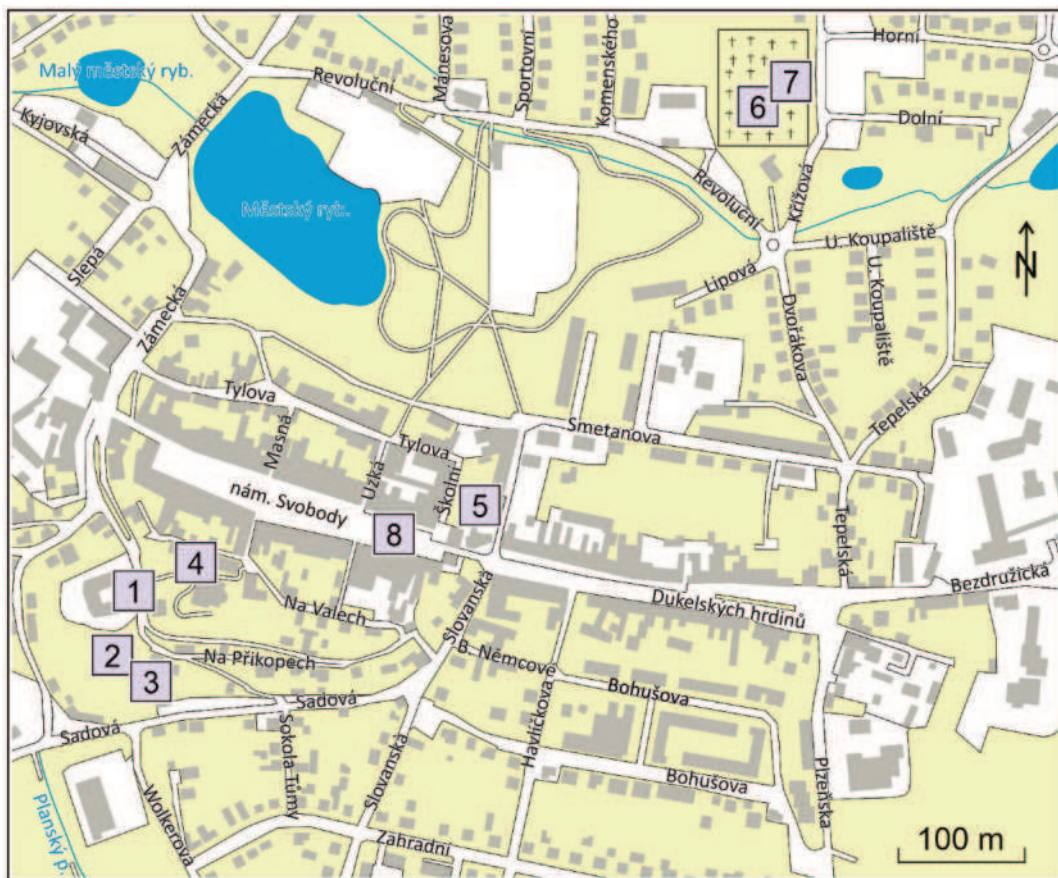
6. Památníky – kamenné vzpomínky

Kamenné památníky se nacházejí na různých místech města Planá. Některé z nich jsou na rušných místech a ulicích, viditelné a dobře udržované, jiné se skrývají na klidných místech města. Vzhledem k velké rozmanitosti velikosti a tvaru památníků není vždy snadné jejich nalezení či rozpoznání, k jaké příležitosti byly postaveny.

Významné zvraty v historii často zanechaly své stopy v památnících: některé památníky bývalého německého obyvatelstva padly po konci druhé světové války za obětí vandalizmu; byly povaleny, případně byly

odstraněny desky s německými jmény. Ale i za komunistického režimu byly odstraněny některé památníky, které neodpovídaly ideologii. Avšak zejména v poslední době bylo mnoho památníků renovováno a znovu postaveno na jejich původní místa nebo v jejich okolí.

Památníky jsou popsány v pořadí, v jakém vznikly. Zatímco starší památníky jsou převážně z místních druhů hornin, na moderní památníky byly použity horniny dovezené, takže rozmanitost použitých materiálů se rozšířila. Umístění památníků je zobrazeno v přehledném plánu (obr. 6-1).

Obr. 6-1: Poloha památníků v Plané. Památník děkana HRABALLA (kap. 6.1) a památník městských lesů (kap. 6.2) zde nejsou zobrazeny, jsou lokalizovány v obr. 9-1. / Lage der Denkmäler in Planá. Das Denkmal für Dechant HRABALL (Kap. 6.1) und Stadtwaldendenkmal (Kap. 6.2) sind hier nicht dargestellt, sondern in Abb. 9-1 lokalisiert.

6.1 Památník děkana JOSEFA HRABALLA (1872)

Na pěší cestě z Plané ke kostelu sv. Anny (obr. 9-1: H, str. 119) připomíná památník z roku 1872 náhlou smrt děkana ThDr. FRIEDRICH A JOSEFA HRABALLA na tomto místě.²⁷⁰ Obelisk zhotovený kamenickým mistrem JOSEFEM KURZEM z Kynžvartu (obr. 6-2, byl zaplacen z darů církevní obce. Z přebytku peněz, které byly uloženy v plánské spořitelně, mohl být památník již před druhou světovou válkou dvakrát opraven.²⁷¹ Pamětní kámen byl zřejmě i po válce udržován českým obyvatelstvem, protože dnes stojí na zděném podstavci, který na zobrazení z roku 1937 ještě neexistuje.²⁷²

Obr. 6-2: Vlevo – Památník děkana HRABALLA ve tvaru obelisku na cestě z Plané ke kostelu sv. Anny. Památník byl při jeho opětovném vztyčení otočen o 180° oproti jeho původní orientaci. Vpravo – Zadní strana s kněžskou symbolikou. / Links - Das obeliskenförmige Denkmal für Dechant HRABALL am Weg von Planá zur St.-Anna-Kirche. Das Denkmal wurde bei der Wiederaufstellung um 180° gegenüber der ursprünglichen Orientierung gedreht. Rechts - Die Rückseite zeigt Priestersymbolik.

Zděný podstavec památníku je z různých středně- až hrubozrnných dvojslídnych žul, které vykazují částečně silně vpravené živce. Na podstavci je žulová deska ze světlé, na biotit chudé, střednězrnné dvojslídny žuly, na které stojí monolitický obelisk ze stejného materiálu. Ten má v dolní polovině tři ozdobné podstavce, vytesané do kamene profilováním. Na prostředním z nich je na přední a zadní straně vždy obdélníková, poněkud zapuštěná plocha. Na obou těchto plochách byly nápisy, které dnes již nejsou čitelné. Žula nese místy světlou červenou barvu, která ukazuje na starý barevný nátěr. Všude na památníku jsou také zbytky bílé barvy.

Vrchní, zužující se polovina památníku má na přední a zadní straně reliéfy v mírně zasazeném lichoběžníkovém rámu. Na straně památníku, která je dnes vidět z cesty, představuje reliéf stolu, zavěšenou přes modlitební knihu, na níž je kalich s hostií. Na starém zobrazení je však vidět, že památník byl původně orientovaný na jinou stranu a dnešní zadní strana byla obrácena k cestě.²⁷³ Tady představuje reliéf kříž a věnec z listů se stuhou. Na historické fotografii je vidět, že reliéfy i nápisy byly nabarveny na bílo.²⁷⁴

6.2 Památník městských lesů

Jedním z nejstarších památníků města Planá je památník, který byl postaven v roce 1906 poblíž bývalé hájovny dnes již neexistující obce Jalový Dvůr, u příležitosti 300. výročí městských lesů (obr.6-4).²⁷⁵ Památník dnes stojí západně od jeho původního umístění, na křižovatce cest v lese, asi dva kilometry severně od obce Žďár (obr. 9-1: č. 22, str. 119).

Téměř černě vypadající památník má tvar obelisku a stojí na podstavci z více dílů (obr. 6-3). Na nejspodnější části podstavce ze zděných bloků ruly jsou dvě desky z umělého kamene. Na nich leží další deska, která je, stejně jako obelisk sám, zhotovena z tmavého, zelenočerveného gabra z Výškovic. Monolitický leštěný obelisk má zhruba ve

čtvrtině své výšky profil, který propůjčuje spodní části kamene vzhled dalšího podstavce. Památník byl objednáán u známého místního kameníka JOSEFA LUGNERA.²⁷⁶

Obr. 6-3: Památník městských lesů na dnešním místě u rozcestí v lese, západně od zaniklé obce Jalový Dvůr. / Das Stadtwalddenkmal am heutigen Standort an einer Wegkreuzung im Wald westlich der Wüstung von Jalový Dvůr (Galtenstallung).

Obr. 6-4: Odhalení památníku na původním místě v Jalovém Dvoře u hájovny v roce 1906. / Enthüllung des Denkmals am ursprünglichen Standort in Galtenstallung (Jalový Dvůr) beim Forsthaus im Jahr 1906.

Na vrchním dílu obelisku je znak města Plané a pod ním je vytesán do kamene nápis: „Dem Andenken / an die / verdienstvollen Männer, / welche vor 300 Jahren / diesen schönen / Waldbesitz / zum Wohle der Stadt / Plan / und ihrer Bürgerschaft / erworben haben.“ [„Na památku / zasloužilých mužů, / kteří před 300 lety / získali / tento krásný lesní majetek / ve prospěch města / Planá / a jeho občanů.“]. Ozdobný podstavec obelisku nese slova: „Die Ortsvertretung / der / Stadtteile I u. II in Plan / 3. August 1906“ [„Zastupitelé / městských částí I a II v Plané / 3. srpna 1906“].

Tento nákladně zpracovaný památník vyjadřuje, jak velký význam měly městské lesy pro město Planá. Historické prameny uvádějí, že město získalo tento kus lesa na hranici Šumavy, také zvaného Zemský les („Landeswald“) v roce 1606 od tehdejšího císaře.²⁷⁷ Ve výčtu vlastnických práv z roku 1641 byl označen jako „Radní les“ nebo také „Městský les“ (Rats-, Stadtwald), později byl známý pod názvem „Občanský les“ (Bürgerwald).²⁷⁸ Roku 1865 je zmíněno, že velká část příjmů obce pocházela z lesního hospodářství, což demonstruje význam lesa jako zdroje příjmů.²⁷⁹

Obr. 6-5: Pamětní deska u příležitosti zřízení budovy školy z roku 1906. Černý dolerit ze Švédska, opracovaný a podepsaný kameníkem JOSEFEM LUGNEREM a tabule s českým překladem. / Gedenktafel für die Errichtung des Schulgebäudes aus dem Jahr 1906. Schwarz-Schwedisch-Dolerit, bearbeitet und signiert vom Steinmetz JOSEF LUGNER, und tschechische Übersetzung aus dem Bilderrahmen neben der Tafel.

6.3 Pamětní desky v bývalé měšťanské škole v bývalém reálném gymnáziu

Ve foyeru dnešní základní školy (budova pro třídy jedna až pět, obr. 6-1: č. 3) visí na zdi velká pamětní deska (obr. 6-5). Její tvar připomíná barokní okenní rám s malými uchy a lehce zaoblenou vrchní hranou. Tabule je z dekorativního černého švédského doleritu a nápis připomíná zřízení budovy v letech 1905 a 1906 (obr. 6-5)²⁸⁰

Písmo bylo zřejmě nedávno nově pozlacené, stejně tak rámeček s ornamenty. V pravém dolním rohu je podpis kameníka: „J. Lugner, Plan“. Deska byla nalezena na půdě školy, kde byla zřejmě uschována během vlády komunistického režimu.²⁸¹

V druhé, historické školní budově Plané, tehdejším státním reálném gymnáziu a dnešní škole pro třídy šest až devět na náměstí Svobody vedle radnice (dům čp. 59, srov. kap. 3.1), byly taktéž pověšeny dvě pamětní desky. V roce 1900 bylo rozhodnuto nechat je zhotovit u JOSEFA LUGNERA ze „švédského mramoru“ za cenu 64 zlatých 60 krejcarů rakouské měny za kus.²⁸² Bohužel se dodnes nedochovaly, případně je nelze nalézt.

„Švédským mramorem“ je zřejmě míněn oblíbený dobře leštitelný magmatický kámen z černého doleritu ze Švédska, který byl použit také na pamětní desky v měšťanské škole.

6.4 Památník Ozeleňovacího a okrašlovacího spolku

V parku u dnešní základní školy pro první stupeň je vedle známého památníku Německého pošumavského spolku (kap. 6.5) ještě další pamětní kámen (obr. 6-1: č. 4). Jedná se o téměř neopracovaný, částečně rozpukaný a silně mechem porostlý přirozeně zaoblený „bochníkovitý balvan“ z výškovického gabra (obr. 6-6).

Obr. 6-6: Památník dr. JOSEFA ENGLA a WENZELA WEIDELA v parku nad Hornickým muzeem. Původní nápisová deska chybí. / Gedenkstein im Park oberhalb des Bergbaumuseums für Dr. JOSEF ENGL und WENZL WEIDEL. Die ehemalige Schriftplatte fehlt.

Uprostřed na téměř svislé, trojúhelníkovité boční straně kamenného bloku bylo vytesáno obdélníkové prohloubení, ve kterém se zřejmě dříve nacházela deska s nápisem. Namísto chybějící desky je kámen na tomto místě pomalován růžovým graffiti.

U tohoto velkoryse přírodně ponechaného kamene se zřejmě jedná o – v literatuře zmíněný – památník Dr. JOSEFA ENGLA a WENZELA WEIDLA, zasloužilých předsedů Ozeleňovacího a okrašlovacího spolku Planá, založeného roku 1886. Školní park byl tímto spolkem založen roku 1907; pamětní kámen byl vztyčen dva roky poté.²⁸³

6.5 Památník setkání Německého pošumavského spolku a JOSEFA TASCHEKA

V malém parku pod dnešní základní školou (obr. 6-1: č. 5) stojí pamětní kámen, který nechal postavit

roku 1927 Německý pošumavský spolek (Deutscher Böhmerwaldbund) na počtu zakladatele a předsedy JOSEFA TASCHEKA (obr. 6-7).²⁸⁴ Monument byl podle tehdejší novinové zprávy zhotoven ze „šumavského žulového kamene“, byl na něm umístěn bronzový reliéf Josefa Tascheka a deska s nápisem.²⁸⁵ Slova na desce zněla: „Zur Erinnerung / an die Tagung des / deutschen Böhmerwaldbundes / u. an die 43 jährige Tätigkeit / des Bundesobmannes / Taschek / anlässlich seines 70. Geburtstages. / Plan, 13. August 1927.“ [„Na památku / setkání / Německého pošumavského spolku / a 43leté činnosti / předsedy spolku / Tascheka / u příležitosti jeho 70. narozenin. / Planá, 13. srpna 1927.“]

Obr. 6-7: Památník Josefa Tascheka a Německého pošumavského spolku z gabra z Výškovic. / Denkmal für JOSEF TASCHEK und den Böhmerwaldbund aus Gabbro von Výškovice.

Památník se po druhé světové válce stal obětí vandalismu, zřejmě díky výrazné německonacionalistické orientaci Německého pošumavského spolku, který – jak zaznělo v proslovu ve slavnostní den odhalení památníku – „spojuje všechny, kteří se cítí být Němci – bez rozdílů stran – z vnitřní potřeby chránit vlast“.²⁸⁶ A dále: „Nechceme nic, jen aby německé zůstalo to, co německé bylo a je.“

Dlouhou dobu ležel monument napůl zavalený v zemi, až byl na podzim roku 2013 vyzdvížen a znova postaven.²⁸⁷ Trojúhelníkový, hrubě otesaný monolitický pamětní kámen dnes stojí na malém zděném podstavci; je silně porostlý mechem, a kde byl původně umístěn bronzový reliéf, jsou patrné již jen tři otvory.

Pamětní kámen není zhotoven – jinak, než se uvádí v novinových článcích – z žuly, ale z výškovického gabra. Tento kámen vypadá v přírodním neleštěném stavu poměrně světlý, a proto může být laiky snadno zaměněn za poněkud tmavší žulu.

Na leštěné části kamenného bloku jsou nápisy; zde se projevuje díky broušení velmi tmavé, červeno-zelené zabarvení kamene. Protože regionálně známý kameník JOSEF LUGNER v tehdejší době provozoval kamenolom gabra ve Výškovicích, lze předpokládat, že pamětní kámen byl vyroben v jeho žulové a syenitové dílně v Karolině Dolině u Plané.²⁸⁸

6.6 Pamětní desky padlým v první světové válce ve farním kostele

V severním křídle plánského farního kostela (obr. 6-1: č. 6) visí dvě černé pamětní desky padlým v první světové válce (obr. 6-8). Čtvercové tabule mají délku hrany téměř jeden metr a každá je na zeď upevněna šesti šrouby. Jména padlých jsou seřazena podle let (1914–1918) a je u nich uvedeno místo a datum úmrtí.

Desky nejsou podepsané, ale velmi pravděpodobně byly zhotoveny v kamenické dílně LUGNER, z černého švédského doleritu. Text je do tmavého kamene vyrytý a pozlacený. Desky cti zde nechal zavěsit děkan HEIMERL v roce 1929.²⁸⁹

Obr. 6-8: Desky cti padlým v první světové válce v severní postranní lodi farního kostela Nanebevzetí Panny Marie z černého švédského doleritu. / Ehrentafeln für die Gefallenen des Ersten Weltkriegs im nördlichen Seitenschiff der Pfarrkirche Mariae Himmelfahrt aus Schwarz-Schwedisch-Dolerit.

6.7 Památník Čechům padlým ve druhé světové válce

Naproti hlavnímu vchodu do základní školy 2. stupně se nachází pomník Čechům padlým ve druhé světové válce (obr. 6-1: č. 7). Pomník se skládá z několika dílů (obr. 6-9).

V nejspodnější části stojí zděný podstavec ze žuly. Na něm se nachází další, ale značně užší podstavec z monolitické žuly, na kterém jsou dodnes patrné všechny vrtné otvory, jež byly provedeny v pravidelných odstupech, aby mohl být kámen odlomen. Na tomto středním podstavci leží leštěná deska z velmi tmavého, středně- až hrubozrnného skvrnitého kamene, který se strukturou podobá gabru z Výškovic, ale s jiným, světlejším zabarvením. Tento horní podstavec je na zadní straně

štokovaný. Na něm leží obdélníková deska a vpravo stojí sloup, obojí vyrobené z podobného, ale o něco tmavšího a méně skvrnitého materiálu. Lze rozeznat větší, někdy téměř zlatě vypadající, náhodně rozmístěné krystaly; zřejmě se jedná o živce.

Obr. 6-9: Památník padlým ve druhé světové válce před základní školou pro druhý stupeň. / Denkmal für die Gefallenen im Zweiten Weltkrieg im Park vor der Schule für die höheren Klassen.

Na levé straně desky mohlo být ještě místo pro další sloup; podstavec je tam trochu prohloubený. Zřejmě tam dříve stál ještě jiný prvek anebo bylo místo ponecháno pro květinovou vázu. V dolním pravém rohu sloupu je dílo podepsáno: „F. Pojer Planá“ (obr. 6-10).

Písmo bylo dříve zřejmě pozlacené; dnes jsou vidět pouze zbytky barvy. Uprostřed desky je obrys věnce z listů, ve kterém je následující zlatený nápis: „PADLI / SVOBODY / SE / NEDOČKALI“. Na sloupu jsou vytesány letopočty 1938 a 1945, jsou rovněž pozlacené. Podobný pomník od stejného kameníka se nachází v Chodském Újezdu (srov. kap. 9-5).

Obr. 6-10: Signatura kameníka F. Pojera z Plané na hnědozeleném syenitu. / Signatur des Steinmetz F. Pojer aus Planá auf dem braungrünen Syenit.

6.8 Památník padlým hrdinům Sovětského svazu

V jihovýchodní části plánského hřbitova, na konci jediné širší cesty vedoucí na východ (obr. 8-7: č. 14), byl postaven černý obelisk padlým „hrdinům bratrsky spojeného Sovětského svazu“ (obr. 6-11). Je monolitický, ale až do poloviny své výšky má několik ozdobných podstavců.

Na horní polovině je vyrytý jednoduchý kříž, který není zlatený, pod ním symbol Sovětského svazu v podobě zlaté hvězdy se srpem a kladivem. Spodní polovina obelisku nese český nápis: „Čest a sláva padlým hrdinům bratrského SSSR“.

V dubnu 1945 prošel okolím Plané pochod smrti, při kterém přišli o život především Rusové a Poláci. Tato tragická událost byla podnětem k postavení tohoto pamětního kamene a památníku v Pístově.²⁹⁰

Obelisk je z leštěného černého švédského doleritu. Tvar v kombinaci s tmavým kamenem je vlastně typický pro pomníky pozdního 19. století, tak jak byly zhotovovány kameníkem JOSEFEM LUGNEREM. Je možné, že pro zhotovení pomníku byl přepracován starší náhrobní pomník, čemuž nasvědčuje i to, že kříž není zlatený.

Obr. 6-11: Památník sovětským obětem druhé světové války na novém hřbitově v Plané. / Denkmal für die sowjetischen Opfer des Zweiten Weltkriegs auf dem Neuen Friedhof von Planá.

6.9 Památník obětem fašismu

V jihovýchodní části nového plánského hřbitova, na konci jediné širší cesty vedoucí na východ (obr. 8-7: č. 13), stojí působivý pomník obětem fašismu. Tento pomník zhotovil sochař Jiří Šlegl MgA. v roce 2006 a byl financován Ministerstvem obrany České republiky a městem Planá²⁹¹.

Dvě obrovské, masivní kamenné desky byly zapuštěny do země rovnoběžně a s mírným odstupem až do poloviny jejich výšky (obr. 6-12). Úzkým otvorem mezi deskami, které se k sobě mírně naklánějí, vede dlážděná cesta. Ta je přístupná po několika schodech na začátku a konci památníku a pokračuje o něco dále po povrchu země. Cesta je již součástí památníku a má symbolizovat časovou osu lidských dějin.

Mocný, hrozivě působící kamenný památník je symbolem druhé světové války, která nevyhnutelně zasáhla do běhu dějin. Sestoupíme-li po schodech mezi svírající se kamenné stěny, dostáváme pocit nejistoty a strachu, jaký museli pociťovat lidé během války. Na stěnách, svírajících se k sobě, jsou do kamene vytesány ideologie fašismu. Když na druhé straně po schodech opět vystoupíme, měli bychom se ohlédnout zpět a připomenout si temné údolí, kterým jsme právě prošli, aby utrpení obětí druhé světové války neupadlo v zapomnění.²⁹²

Na pomník byla použita biotitická žula, bohatá na šmouhy, zřejmě z Čech.

Obr. 6-12: Dva velké do země zapuštěné žulové bloky připomínají oběti fašismu na novém hřbitově v Plané. / Zwei große, in den Boden eingelassene Granitblöcke erinnern an die Opfer des Faschismus auf dem Neuen Friedhof von Planá.

Obr. 6-13: Západní a jižní strana s místy a daty osvobození měst v Evropě americkou armádou. / West- und Südseite des Denkmals mit Stationen der Befreiung von Städten in Europa durch die amerikanischen Truppen mit jeweiligem Datum.

6.10 Památník osvobození americkou armádou v roce 1945

Ve východní části náměstí Svobody, před domem čp. 3 (obr. 6-1: č. 8 a obr. 6-13), stojí podsaditý památník ve tvaru obelisku, který zlatým nápisem připomíná osvobození americkými vojenskými jednotkami od nacistické nadvlády na konci druhé světové války: „MAY 5th 1945 / THE 16TH ARMORED / AND 97TH INFANTRY / U.S. ARMY DIVISIONS / LIBERATED / THE CITY OF PLANÁ“ (obr. 6-14). Nad ním je stejný text v češtině. Na horním konci je kámen zdoben pěti zlatými vodorovnými pruhy.

Památník byl postaven až v roce 2018 v rámci modernizace centrálního náměstí v Plané.²⁹³ Nahrazuje původní pamětní desku, která byla na stejném místě instalována v roce 1990.²⁹⁴ Památník navrhli architekti JAN SOUKUP a MAREK MAROVIČ a vyroben byl kameníkem VÁCLAVEM CHLUPSOU z Třemošné u Plzně. Tento kameník zhotovil také pomník osvobození západních Čech americkou armádou v Plzni (srov. kap. 6.3).

Památník včetně podstavce je z poměrně světlé, modrošedé žuly z jihofrancouzského kamenolomu Carrières Plo u Saint-Salvy-de-la-Balme (department Tarn), která je známá pod obchodním jménem „Tarn Silverstar“.²⁹⁵

²⁷⁰ URBAN ad. 1937, s. 71.

²⁷¹ URBAN ad. 1937, s. 71.

²⁷² URBAN ad. 1937, s. 71.

²⁷³ URBAN ad. 1937, s. 71.

²⁷⁴ URBAN ad. 1937, s. 71.

²⁷⁵ URBAN ad. 1937, s. 194n.

²⁷⁶ URBAN ad. 1937, s. 194n.

²⁷⁷ SCHMIDT 1789, s. 42.

²⁷⁸ SENFT & LENZ 1932, s. 200.

²⁷⁹ URBAN ad. 1937, s. 50.

²⁸⁰ URBAN ad. 1937, s. 311.

²⁸¹ ústní sdělení školníka JOSEFA MATĚJOVSKÉHO, červen 2022.

²⁸² URBAN ad. 1937, s. 325.

²⁸³ URBAN ad. 1937, s. 445.

²⁸⁴ Tages Post 1927, s. 9.

²⁸⁵ Tages Post 1927, s. 9.

²⁸⁶ Pilsner Tagblatt 1927, s. 1.

²⁸⁷ Ústní sdělení místostarosty PAVLA NUTILA, 29. 03. 2022.

²⁸⁸ Česká geologická služba.

²⁸⁹ URBAN ad. 1937, 289nn.

²⁹⁰ Spolek pro vojenská pietní místa 2009.

²⁹¹ Spolek pro vojenská pietní místa 2009.

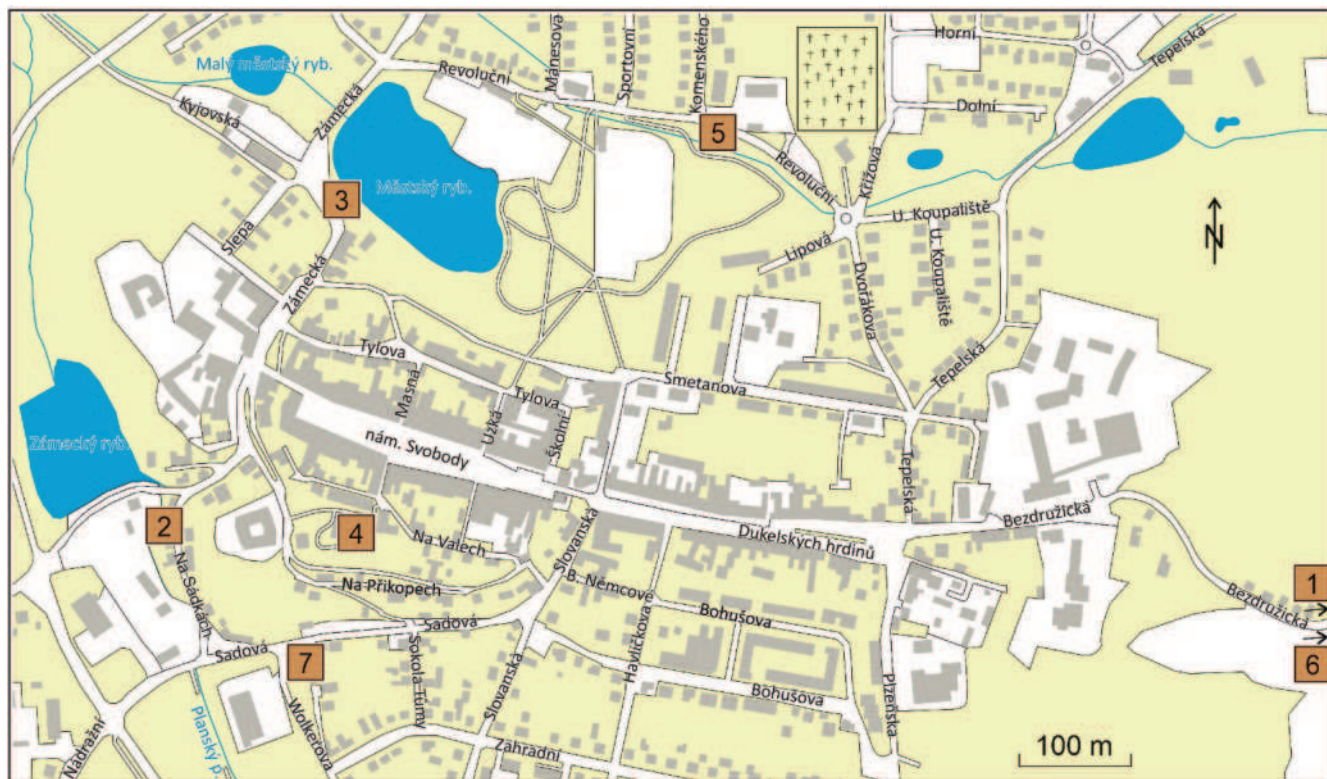
²⁹² Spolek pro vojenská pietní místa 2009.

²⁹³ Ústní sdělení místostarosty PAVLA NUTILA dne 15. 07. 2022.

²⁹⁴ Spolek pro vojenská pietní místa 2019.

²⁹⁵ Spolek pro vojenská pietní místa 2019; Carrières Plo: <https://plo.fr/accueil-granit/>.

7. Polní kříže a boží muka – malé soukromé pomníky smíření a napomenutí

„Místa mají paměť“, tak bychom mohli nazvat důvod, proč se stavěly kamenné smírčí kříže, kované železné kříže na kamenných podstavcích a boží muka. Dříve se například stavěly malé pomníčky na usmíření za spáchané činy na místech, kde se přihodila neštěstí, kolemjdoucím pro připomenutí, ale i napomenutí. Jiné polní kříže a muka u cest byly věřícími postaveny bez známého důvodu. V Plané a okolí existuje několik takových drobných památek zobrazujících náboženské motivy. Jejich poloha je vyznačena v obr. 7-1.

Obr. 7-1: Poloha polních křížů a božích muk v Plané a blízkém okolí. / Lage der Feldkreuze und Marterl in Planá und der näheren Umgebung.

7.1 Mohutné kamenné kříže

Takové kříže nebyly v okolí Plané ničím neobvyklým: v soupisu z roku 1932 je uvedeno sedm příkladů těchto křížů včetně popisu jejich umístění, mezi nimi i oba kříže níže popsané.²⁹⁶ Kamenné kříže sloužily různým účelům, např. jako hraniční kameny panství a soudní pravomoci

nebo jako smírčí kříže, které byly postaveny na památku na místech, kde byl někdo zabit.²⁹⁷

Smírčí kříž u silnice do Lestkova

Jedeme-li Bezdrůžickou ulicí (201) z Plané směrem na Lestkov, vidíme asi jeden kilometr východně od Plané na levé straně silnice středověký monolitický kamenný kříž (obr. 7-1: č. 1, obr. 7-2).²⁹⁸ Přístup autem je relativně obtížný, není zde místo na parkování. Ke kříži se dá snadno dojít pěšky; polní cesta vede souběžně se silnicí a poblíž kříže stojí kamenná lavička, která zve k odpočinku.

Kolem tohoto kříže panují různé legendy. Jedna říká, že byl postavený v souvislosti s vraždou žida; jiná vypráví, že se zde srpy zavraždily dvě žárlivé děvečky.²⁹⁹

Obr. 7-2: Smírčí kříž z masivní žuly u silnice z Plané do Lestkova. / Sühnekreuz aus massivem Granit an der Straße von Planá nach Lestkov (Leskau).

Výška i šířka kamenného kříže je něco přes jeden metr. Hrany a rohy jsou silně a nerovnoměrně zaoblené, což je zřejmě způsobeno dlouhodobým zvětváním. Kříž ležel zřejmě neznámo dlouhou dobu zcela v zemi a teprve na konci 19. století byl vykopaný a nově vztyčený.

Na přední straně byl vytesán obrys kříže nebo rukojeť meče, ale díky porostu lišejníků a mechu je obraz těžce rozeznatelný, na historickém zobrazení je obrys lépe viditelný.³⁰⁰ Kříž je vyroben z hrubé žuly s malým obsahem biotitu. Vpředu je povrch relativně hladký; zadní strana je opracována jen hrubě.

Obr. 7-3: Smírčí kříž z masivní dvojslídne žuly v ulici Na Sádkách. / Sühnekreuz aus massivem Zweiglimmergranit an der Na Sádkách-Straße.

Smírčí kříž v ulici Na Sádkách

U zdi terasy v ulici Na Sádkách, pod domem čp. 261 (obr. 7-1: č. 2), stojí starý monolitický kamenný kříž (obr. 7-3)³⁰¹. Dolním koncem je zapuštěný do dlážděné ulice, z toho důvodu se dá určit pouze vyčnívající výška kříže; asi 80 centimetrů, stejně tak je kříž široký. Hrany kříže byly po stranách zkosené, rohy jsou mírně zaoblené, konec levého ramene je poměrně poškozený. Uprostřed je do kamene vytesán hrubý obrys vah. Kříž je ze středně zrnité dvojslídne žuly, zejména na dolním svislém břevnu a uprostřed nese stopy barvy.

Podle legendy měl kapitán sloužící v Plané na tomto místě v roce 1724 pobodat syna sedláka, který se mu nestačil dostatečně rychle vyhnout.³⁰² Za trest musel zaplatit chlapcově matce peněžní částku a na místě nešťestí postavit kamenný kříž.³⁰³ Co znamená symbol váhy na kříži, není jisté; zřejmě má představovat spravedlnost.

7.2 Kované kříže s kamenným podstavcem

Železné kříže na žulových podstavcích
u městského rybníka a před farou

U jihozápadního břehu velkého městského rybníka stojí přes dva metry vysoký černě natřený kříž na úzkém, nahoře zaobleném kamenném podstavci (obr. 7-1: č. 3). Podstavec byl vyhotovený ze středně zrnité žuly, bohaté na biotit. Kříž je připevněný k přední straně podstavce šrouby ve tvaru květů (obr. 7-4). Je na něm umístěna postava Ježíše z plechu, natřeného černou barvou.

Tento kříž má „bohatou historii“, protože dříve stával u silnice mezi Mariánskými Lázněmi a odbočkou do Kyjova, pak ve dvoře domu čp. 38 v Plané, poté byl převezen na současné místo.³⁰⁴

Velmi podobný kříž, který je památkově chráněný, se nachází v zahradě fary v Kostelní ulici (obr. 7-1: č. 4). Tento však má o něco širší a nižší kamenný podstavec ve

tvaru kvádru, do něhož byl kříž přímo zasazen (obr. 7-5). Původní postava Krista chybí. Kříž je datován ke konci 18. století.

Oba kříže jsou z plochých, hladkých kovaných tyčí, které jsou sešroubované ve středu kříže a na hlavní tyči. Konce ramen zdobí stylizované květy tulipánů. Na zadní straně jsou kříže stabilizovány plochými železnými tyčemi, zdobenými ornamenty listů.

Obr. 7-4: Kovaný železný kříž na žulovém podstavci u západního břehu městského rybníka. / Schmiedeeisen-Kreuz auf einem Granitsockel am westlichen Ufer des Stadtteichs.

Obr. 7-5: Kovaný železný kříž na žulovém podstavci na západní straně fary v Kostelní ulici. / Schmiedeeisen-Kreuz auf einem Granitsockel an der Westseite des Pfarrhofs an der Kostelní-Gasse.

Pamětní kříž mezi starým a novým hřbitovem
Na zelené ploše u Dvořákovy ulice před novým hřbitovem stojí na kamenném podstavci kovaný kříž (obr. 7-1: č. 5). Asi metr vysoký jednoduchý podstavec stojí na čtvercové, poněkud větší kamenné desce (obr. 7-6). Ani ta není zdobena a pouze na přední straně má oválný výstupek,

který zřejmě sloužil na umístění vázy s květinami. Obojí je z jemně zrnité dvojslídne žuly, na které jsou trhlínky podobné krakeláži.

Obr. 7-6: Pamětní kříž z litiny na žulovém podstavci mezi starým a novým hřbitovem. / Gedenkkreuz aus Gusseisen auf einem Granitsockel zwischen dem Alten und Neuen Friedhof.

Tři strany podstavce zdobí nápisy ze zakřiveného písma. Na přední straně stojí: „Bei des / Erlösers Kreuze / ruhet die schla / fende Gemeinde bis / einst die Engel / sie erlösend ruft“ [volný překlad: „U vykupitelova kříže odpočívá společenství, dokud jej nezavolají andělé“]. Na východní straně jsou slova: „Gott laß / mich mit der / Vorangegangenen / dort in neuen Leben / Erleuchtung Trost / und Ruhe finden“ [volný překlad: „Bože, nechej mne najít v novém životě klid a útěchu s minulostí“]. Nápis na západní straně zní: „Dem frommen / Andenken / seiner Gattin Familie / und Mitburger / geweiht / 1834“ [volný překlad: „Zbožné památce rodiny jeho ženy a spoluobčanů zasvěceno 1834“].

Na hlavici, silně porostlé lišejníky a částečně poškozené, stojí kovaný kříž, který je natřený černou barvou a její vzadu drží zdobená tyč.

Kříž u cesty do Lestkova

U silnice 201 do Lestkova, asi půl kilometru východně od výjezdu z Plané (obr. 7-1: č. 6), stojí po pravé straně boží muka s kovaným křížem a kamenným soklem (obr. 7-7). Podstavec tvaru kostky je z porfyrické, na biotit bohaté žuly s výraznou strukturou přimíšeniny, charakterizovanou silným výskytem živce. Muskovit nelze rozeznat. Kámen je porostlý mechem a lišejníky. Na přední straně jednoduchého podstavce je nápis, původně natřený černou barvou a dnes čitelný již jen částečně: „[...] Anton u. Elisabeth Turba [?] / 1889“. Podstavec končí dvojstupňovou hlavici, vždy ze čtyř betonových desek uspořádaných do čtverce, a v jejím středu je umístěný železný kříž. Každé ze tří ramen se rozděluje do dvou ven zatočených ozdobných tvarů.

Obr. 7-7: Kříž u cesty na památku manželského páru Turbových na mohutném podstavci z porfyrické žuly se strukturou foliace u silnice Planá–Lestkov. / Wegkreuz für das Ehepaar Turba auf massivem Sockel aus porphyrischem Granit mit Fließgefüge an der Straße Planá–Lestkov.

7.3 Boží muka u rohu silnice naproti Hornickému muzeu

Obr. 7-8: Muka z umělého kamene u křižovatky ulic naproti Hornickému muzeu. / Bildstock aus Kunststein an der Straßeneinmündung gegenüber dem Bergbaumuseum.

U křižovatky ulic Wolkerova a Sadová stojí jednoduchá kaplička – boží muka (obr. 7-1: č. 7). Dva jednoduché kvadratické podstavce a pravouhlý sloup nesou hlavici – malý domeček s výklenkem (obr. 7-8). Ten je uzavřený skleněnými dveřmi tvaru lomeného oblouku a kromě obrazu Ježíše jsou tam umístěné dvě malé květinové vázy a socha anděla. Na střeše hlavice, mírně porostlé mechem, je pozlacený kovový kříž.

Všechny prvky kapličky jsou zhotovené ze středně zrnitého umělého kamene, který obsahuje ostré kousky čediče a mramoru (obr. 7-9). Dva otvory na přední straně sloupu nasvědčují, že na něm bylo dříve něco připevněno. Na horním, menším podstavci je stříbrný štítek, který uvádí, že oprava byla v roce 2012 zaplacená rodinou Škudrnovou.

Obr. 7-9: Umělý kámen božích muk je tvořen cementovou matricí se zrny mramoru a čediče. / Der Kunststein des Bildstocks besteht aus einer Zementmatrix mit Zuschlagskörnern aus Marmor und Basalt.

²⁹⁶ SENFT & LENZ 1932, s. 108.

²⁹⁷ SENFT & LENZ 1932, s. 108n.

²⁹⁸ NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV (NPÚ) 2015, kat. Č. 1000158438.

²⁹⁹ BASLER 2011.

³⁰⁰ SENFT & LENZ 1932, s. 109.

³⁰¹ NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV (NPÚ) 2015, kat. č. 1000123022.

³⁰² SENFT & LENZ 1932, s. 397.

³⁰³ SENFT & LENZ 1932, s. 397.

³⁰⁴ Osobní sdělení PAVLA NUTILA, informace ještě není zohledněna u NÁRODNÍHO PAMÁTKOVÉHO ÚSTAVU (NPÚ) 2015, kat. č. 1000133678.

8. Náhrobky na hřbitovech

Po zrušení hřbitovů u kostelů byla pohřebiště zakládána mimo obce, zřejmě i z hygienických důvodů. Bývala vybírána místa, na kterých mohly být z geologických důvodů založeny i hlubší hroby. V Plané se nachází jak starý, tak nový hřbitov, na východ od centra vedle městského parku, v místech tehdy nazývaných „auf der Peint“ (obr. 8-1).

Až v posledních desetiletích byly hřbitovy obklopeny zástavbou, takže starý i nový hřbitov se nyní nachází v osídlených plochách města Planá.

Následující popisy některých náhrobků bývalých, německy hovořících občanů často obsahově přibližují příběhy rodin, pro které byly náhrobky zhotoveny. Tyto popisy v žádném případě nijak nesnižují význam náhrobků českých rodin z doby poválečné: výběr starších, německých hrobů je založen pouze na tom, že novější hroby často již nedosahují kvality starších náhrobků a často jsou zhotovené z dovezených přírodních kamenů. Středem zájmu této knihy jsou přírodní kameny místního původu.

Na působivé historické náhrobky byl často používán přírodní kámen enormních rozměrů. To odráží na jedné straně blahobyt občanů Plané, na druhé straně také ukazují na technologický pokrok v řezání a leštění převážně tmavých tvrdých hornin v době od poslední třetiny 19. století. Vůdčí byl přitom kamenický závod JOSEFA LUGNERA, který mohl využívat i materiál z vlastních lomů.

Zvláštní pozornost je věnována také umělým kamenům spojeným cementem, které lze interpretovat jako módu počátku 20. století. Ty jsou svědky inovativního řemesla, které používalo pro výrobu umělých kamenů se vzhledem žuly místní suroviny jako mramor a čedič.

Obr. 8-1: Starý a nový hřbitov v Plané v místech kdysi nazývaných „auf der Peint“. Kresba ve farní kronice Plané z let 1918–1967. / Alter und neuer Friedhof von Planá „auf der Peint“. Zeichnung in der Pfarrchronik von Planá 1918-1967.

8.1 Starý hřbitov v Plané

Starý hřbitov Plané se nacházel malý kousek jihozápadně od nového hřbitova,³⁰⁵ dnes je na jeho území sportovní areál a malý park. Historická mapa z roku 1839 zobrazuje hřbitov uprostřed polí a luk (obr. 8-2)³⁰⁶ a také na leteckém snímku z roku 1958 je v blízkosti hřbitova vidět pouze několik domů.³⁰⁷

V malém parku, kde se dříve starý hřbitov nacházel, leží ještě dnes několik povalených a zarostlých náhrobních kamenů. Dva ještě velmi dobře zachovalé, větší náhrobky byly vztyčeny poblíž Revoluční ulice.

Obr. 8-2: Na ploše zrušeného starého hřbitova stojí a leží ještě zbytky náhrobků, jako tento osamělý podstavec. / Auf dem Areal des aufgelassenen alten Friedhofs stehen und liegen noch einzelne Reste von Grabdenkmälern wie dieser einzelne Sockelstein.

Náhrobek rodiny Girschicků

Vzpřímeně stojící, přírodním zvětřováním zaoblený blok z gabra z Výškovic připomíná zemřelé členy rodiny GIRSCHICKŮ. Do zarovnané přední strany byly zasazeny dvě kamenné desky (obr. 8-3).

Spodní deska je ze stejného materiálu jako náhrobek, má leštěný povrch a následující nápis: „Georg Girschick / Privater / gest. 8. Juli 1915 im 60. Lebensjahre. / und dessen Gattin / Wilhelmine / geb. Pohnert / gest. 23. Jänner 1933 im 73. Lebensj.“ [„Georg Girschick / zemř. 8. června v 60 letech. / a jeho žena / Wilhelmina / roz. Pohnert / zemř. 23. ledna 1933 v 73 letech.“]. Šikmo nad touto deskou byla umístěna další deska, z leštěného černého švédského doleritu. Nese slova: „Menschen haben an Dir gesündigt. / Gott gab Dir Gerechtigkeit! / Hier ruht / an der Seite seiner Mutter / M. D. Dr. Hans Jos. Girschick / Arzt aus Heiligenkreuz / gest. im 43. Lebensj. Am 7. Dez. 1933“ [„Lidé proti tobě zhřešili. / Bůh Ti dal spravedlnost! / Zde odpočívá / po boku své matky / M. D. Dr. Hans Jos. Girschick / lékař z Chodského Újezdu / zemř. Ve 43 letech dne 7. pros. 1933“].

Obr. 8-3: Náhrobek rodiny GIRSCHICKŮ ve tvaru převážně přírodně ponechaného bloku z gabra z Výškovic. / Grabmal der Familie GIRSCHICK in Form eines weitgehend naturbelassenen Blocks aus Gabbro von Výškovice.

Lidská tragédie v obci Jalový Dvůr s velkým ohlasem v tisku

Horní deska je replika desky, kterou nechala na kámen umístit sestra lékaře HANSE JOSEPHA GIRSCHICKA,³⁰⁸ a deska odkazuje na lidskou tragédii, která byla v dobu, kdy se udála, všeobecně známá: dne 6. února 1928 byla ve svém domě poblíž školy v Jalovém Dvoře u Chodského Újezdu zavražděna 32letá učitelka MARIE FRITSCHÉOVÁ.³⁰⁹ Učitelka měla zřejmě velmi blízký vztah k obecnímu lékaři Dr. HANSI GIRSCHICKOVI, který žil se svou matkou v Chodském Újezdu.³¹⁰ Podle zprávy v novinách Neues Montagblatt (1928) se údajně romantický vztah několik měsíců před smrtí učitelky postupně rozpadal (obr. 8-4); jako možný důvod odcizení jsou uváděny kariérní ambice mladého lékaře.

Při vyšetřování vraždy se vyskytly indicie, které poukazovaly na Dr. HANSE GIRSCHICKA jako na domnělého vraha, a ten byl brzy nato zatčen.³¹¹ Po šesti týdnech ve vyšetřovací vazbě musel být však opět propuštěn, protože nepřímé důkazy se ukázaly jako nepodložené. Přes morální rehabilitaci lékaře jeho osvobozením na něm jisté podezření ulpělo. To ho zřejmě přimělo k přestěhování z Chodského Újezdu do Plané.³¹² Nadále působil jako lékař, žil však v ústraní a bojoval za znovuoobnovení své pověsti, částečně dokonce před soudem.³¹³

Podle zprávy v deníku Westböhmsche Tageszeitung z roku 1933 nabídl za dopadení skutečného vraha prémii 5 000 korun. Avšak trvalo celých pět let, než byl tento dopaden: masový vrah z Aše, který byl při vyšetřování usvědčen z vraždy nočního hlídače z Broumova, přiznal při jeho výslechu další vraždy v okolí, mezi nimi i vraždu MARIE FRITSCHÉOVÉ. Tento muž učitelku před jejím bytem zbil, okradl a ze strachu, že by ho poznala, chladnokrevně zavraždil. Poté co byl vrah shledán vinným a nevina Hanse Girschicka tím soudně potvrzena, zemřel Girschick v prosinci 1933 na srdeční infarkt. Dlouholeté

těžké podezření, které vůči němu mnozí lidé chovali, mu bylo velkou přítěží.³¹⁴

HANS GIRSCHICK se po propuštění z vyšetřovací vazby zřejmě oženil, protože novinový článek z roku 1937 píše o plánech jeho vdovy a jednoho režiséra tragédii vraždy učitelky zfilmovat. Sestra HANSE GIRSCHICKA a její muž však byli striktně proti.³¹⁵

Kromě kamenné desky na náhrobku manželů GIRSCHICKOVÝCH připomíná tragédii ještě další pomník: na opuštěném místě Jalového Dvora mezi Žďárem a Broumovem se nachází pod velkým stromem pamětní kámen oběti vraždy, MARIE FRITSCHÉOVÉ (obr. 8-5).³¹⁶ Kámen ve tvaru kvádry je ze světlé, jemně zrnité žuly, je asi jeden metr vysoký a má čtvercový půdorys o délce hrany asi 30 centimetrů. Kovový kolík na vrchu zřejmě dříve sloužil k uchycení kříže. Monolitický kámen má spíše jednoduché provedení; na přední straně je reliéf věnce listí se stuhou, horní čtvrtina kamene je ohraničena jednoduchou římsou. Nad tímto profilováním a uvnitř věnce jsou patrné nápisy, které však jsou téměř nečitelné. Kámen je silně porostlý mechem a lišejníky.

Na staré mapě Jalového Dvora je na místě dnešního pomníku vyznačen kříž.³¹⁷

Ein Arzt des Mordes an seiner Braut verdächtig.

Der furchtbare Tod der Lehrerin Maria Gritsche. — Mit Artzblieben erschlagen und mit einem Messer zerfleischt. — Die Verhaftung des Gemeindefarztes von Heiligenkreuz im Egerland.

Wie die Sonntagblätter kurz berichteten, wurde am Samstag der Gemeindevorstand von Heiligenkreuz (im Bezirke Plan), Dr. Hans Girschl, unter der Falsch-
digung des Mordes an der Lehrerin Maria Grill, die
der Leiterin der Schule in Gallenstallung bei Heiligen-
kreuz, verhaftet. Dr. Girschl leugnet zwar die That, doch
erscheint er durch sehr schwerwiegende Indizien des Mor-
des so aut wie überführt.

Der Nord im Hausflug.

[illegible]

Die Kinder schlugen Wärm und die herbeigeeilten Hausbewohner erkannten, daß die Lehrerin einem furchtbaren Verbrechen zum Opfer gefallen ist. Der Mord war — wie die späteren Erhebungen der Gerichtskommission: des Bezirksgerichtes Pion und der Gendarmerie ergab — am Abend des 6. Februar, an einem Montag, verübt worden.

Ein furchtbarer Kampf zwischen Mörder und Opfer.

[illegible]

Kein Sittlichkeitsverbrechen

Die erste Annahme der Behörden, die anfangs von einem Räuber standen, ging dahin, daß es sich um einen Lustmord handele. Geräumt wurde der Unschuldigen nicht. Neben der Leiche fand man ihr Handtäschchen, in dem sich etliche Aaraten befanden, unangeachtet und auch ihre goldene Kymbanohr und eine immerhin wertvolle Perle hatte der Mörders bei der Leiche gelassen. Die verübten Mord und die größten Verletzungen — durch die Messerstiche am Halse war der Kopf der Leberin nahezu vollständig

vom Kumpfe getrennt — ließen an einen Lustmord denken. Die Obduktion der Leiche ergab jedoch, daß diese Annahme unrichtig war. Dieser Umstand verunsicherte die Motive des Verbrechens noch mehr und die Gendarmrie richtete nun ihr Augenmerk auf den Befanntenkreis der Ermordeten.

Beziehungen zu dem Gemeindefirstarzt.

Marin Brückle, die aus Eger kommt und dort das Lehrerinnenseminar absolviert hatte, war seit ihrem hohen Verrath der Frauenhochzeit. Sie erfreute sich wegen ihrer Freundlichkeit und ihres Wohlwollens in der ganzen Umgebung großer Sympathien und insbesondere die Kinder liebten sie über alles. Sie verlebte bei allen angenehmen Familien und war auch ein ganz geliebter Gast im Hause des Gemeindevorstandes Hr. Hans Girsäuf, der gemeinlich mit seiner Mutter in Döllingensruh lebte. Nachdem dem uns einst hohen Älteren Tage und der langen, schmerzlichen und mühsigen Verrathen schließlich das Leben erlosch, so war es vor uns ein seltsames Schauspiel, daß die beiden einander lieben und sie galten als Braut und Bräutigam. In den letzten Monaten kam es aber zu einer

Entfremdung zwischen dem Arzt und der Lehrerin.

Wie manche wissen wollten, hatte der im 37. Lebensjahre stehende Kriegl große Pläne. Es wurden ihm mehrere reiche Partien angetragen und Tr. Kriegl dürfte sich entschließen haben, aus dem kleinen Orte fortzugehen und nach einem der großen Weltworte ober einer bedeutenderen Kreistadt zu gehen, wo sich ihm ganz andere Aussichten eröffneten.

Die Wertnote

Er starb am 12. im mittelmittel im Gäßchen „Zur Monarchie“ und blieb dort, bis er eine halbe Stunde
früher gegen vier Tage früher bemerke, der Wirt, auf
dem großen Zuchelbe des Kleiderbüchsen — jetzt bitt
es, hoch die Stelle war, an der der erste Winter
nach aufgeführt habe — mehrere bunzefarbene Wun
stede, die weit schwerer dagesende Anhang II ab
der Umhang, hat ein Kanthut auf Gollentfassung zu
nehmen. Das hat gegen 11 Uhr mit aufgel
ge, und die Wunden, die er sich an der Brust
Wunden des Wunden, die er sich an der Brust
in Heiligenkreuz, sah. Der Todestag gegen den
erst wurde bereits am Tage nach der Aufhebung der
Wunden, als ich Dr. Girdisch zeigte, der Gerichts
sammeln begeben und auch bei der Vertheilung
abwies. Ich, der der ersten Verheilung in seine
Schwung durchgeführte Gesundheit wurde
nach der Verheilung der Wunden, die er sich an der
tragen, nicht, aufgeführt, die an der Verheilung
beim Wunden, die er sich an der Brust
verheilung mit Wunden zu entfernen verheilt hatte.

Das Rätsel der Zeit

Tr. Girschik leugnet hartnäckig, die That begangen zu haben. Er wurde Samstag dem Freitager Eger überführt und auch dort blieb er dabei, mit dem Wort nichts zu tun zu haben. Hieselbst bleibt die furchtbare Ausführung des Mordes, da es kaum glaublich erscheint, daß der Krst auf eine so bestialische Weise seine Frau abgetödtet haben sollte. Die Verhaftung ist in der ganzen Umgebung, oder auch in Kärinberg, Pian Eger und den benachbarten Stätten, wo man Dasten Girschik gut kennt, ungeheures Aufsehen erregt.

Obr. 8-5: Pomník učitelky MARIE FRITSCHEOVÉ, zavražděné roku 1928, na samotě bývalé vesnice Jalový Dvůr. / Gedenkstein für die 1928 ermordete Lehrerin MARIA FRITSCHÉ auf der Wüstung des ehemaligen Dorfes Galtenstallung (Jalový Dvůr).

Pomník Johanna Christofa

Vedle náhrobku rodiny GIRSCHICKOVY stojí asi dva metry vysoký náhrobek tvaru kříže ze světlé, střednězrné porfyrické dvojslídne žuly s živci, velkými až čtyři centimetry (obr. 8-6). Do kamene je zasazena kamenná deska ve tvaru kříže z leštěného černého švédského doleritu. Žulový kámen tvoří hezký rám tmavé desky s následujícím nápisem: „Hier ruhet in Frieden / Johann

Obr. 8-4: Novinový článek v Neues Montagblatt (Nový pondělník) o vraždě MARIE FRITSCHÉOVÉ a o podezřelém z vraždy, lékaři HANSU GIRSCHICKOVI. / Zeitungsbericht im „Neuen Montagblatt“ über die Ermordung von MARIA FRITSCHÉ und den Verdacht des Mordes durch den den Arzt HANS GIRSCHICK.

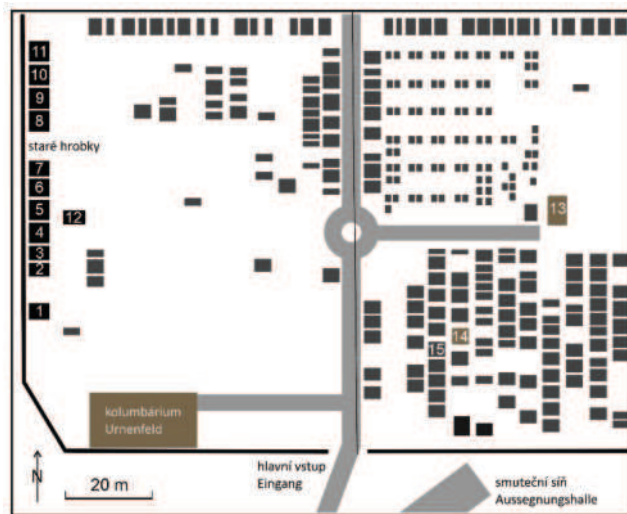
Christof / Stadtsekretär i. P. / * 16.12.1862, † 18.1.1923.“ [„Zde odpočívá v pokoji / Johann Christof / městský sekretář na penzi / * 16.12.1862, † 18.1.1923.“] Náhrobní kámen je na okraji částečně poškozený, tmavá deska kříže je silně poškrábaná.

Obr. 8-6: Náhrobek JOHANNA CHRISTOFA na starém hřbitově Plané. / Grabstein für JOHANN CHRISTOF auf dem Alten Friedhof von Planá.

8.2 Nový hřbitov

Rozšíření starého hřbitova v roce 1907 dlouho nestačilo, takže obec koupila roku 1919 pole severovýchodně od starého hřbitova, aby mohla založit hřbitov nový (obr. 8-7).³¹⁸ Ohledně starého hřbitova bylo již roku 1881 rozhodnuto, že náhrobní kameny významných občanů budou usazeny u vnitřní zdi hřbitova a opraveny na náklady obce.³¹⁹ Zdá se, že tento koncept byl převzat i pro nový hřbitov: ještě dnes nalezneme u západní zdi působivé náhrobky významných a zasloužilých rodin Plané.

Obr. 8-7: Hřbitovní mapa nového hřbitova v Plané s polohou náhrobků významných rodin z doby před rokem 1945. Zdroj: Informační tabule před hřbitovem. 1 – neznámé jméno, 2 – MÖCHEL, 3 – KRAUS, 4 – BRAUN, 5 – KRONER, 6 – RAPP/SCHUMANN, 7 – neznámé jméno, 8 – STEINER, 9 – STOPFER, 10 – FABER/ANDRES, 11 – URBAN, 12 – OSSADNIK, 13 – Oběti fašismu, 14 – Oběti pochodů smrti, 15 – DISTLER. / Friedhofsplan des Neuen Friedhofs von Planá mit Lage der Grabdenkmäler bedeutender Familien der Zeit vor 1945. Quelle: Infotafel vor dem Friedhof. 1 – unbekannter Name, 2 – MÖCHEL, 3 – KRAUS, 4 – BRAUN, 5 – KRONER, 6 – RAPP/SCHUMANN, 7 – unbekannter Name, 8 – STEINER, 9 – STOPFER, 10 – FABER/ANDRES, 11 – URBAN, 12 – OSSADNIK, 13 – Opfer des Faschismus, 14 – Opfer der Todesmärsche, 15 – DISTLER.

V následujícím textu jsou náhrobky, které jsou převážně pojaté jako hrobky, popsány v pořadí od jihu k severu. Všechny náhrobky sestávají z velké, na zemi ležící hrobové desky nebo z krytu hrobky se stélou v záhlaví. Náhrobky tvoří několik souměrně uspořádaných prvků.

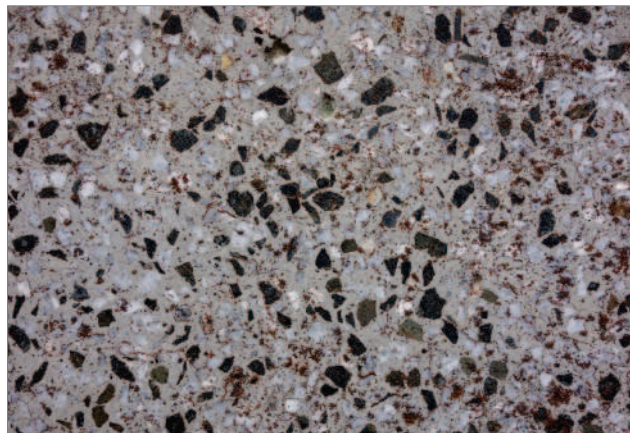
Bezejmenný náhrobek (obr. 8-7: č. 1)

Náhrobek se skládá z desek z umělého kamene různých velikostí a barev, které spočívají na rámu ze stejného materiálu (obr. 8-8). Do nejmenší desky, která je uprostřed ostatních, je zasazen kříž z velmi světlého kamene. Zde použitý umělý kámen se skládá z pojiva (cementu) a mramorových a čedičových úlomků. V závislosti na poměru obou složek je umělý kámen světlejší, nebo tmavší (obr. 8-9). Desky jsou silně porostlé mechem a částečně poškozené.

Obr. 8-8: Náhrobek z umělého kamene u západní hřbitovní zdi; dosud neurčený. / Grabanlage aus Kunststein an der westlichen Friedhofsmauer; namentlich bisher nicht zuordenbar.

Náhrobek tvoří dva podstavce a stéla, která je orámována dvěma menšími sloupy se čtvercovou základnou. Všechny prvky jsou vyrobeny z výše uvedeného umělého kamene. Uprostřed stély se rýsuje méně zvětřalá, světlá obdélníková plocha s otvory v rozích. Zde byla připevněna deska, která nesla údaje o pohřbených osobách. Vzhledem k chybějící desce se dosud nepodařilo určit, jaké osobě či rodině hrob patřil.³²⁰

Obr. 8-9: Detail umělého kamene náhrobku se zrna mramoru (světlá) a čediče (tmavá zrna). Základ tvoří jemně zrnitá cementová malta. Šířka obrázku: cca 15 cm. / Detailaufnahme des Kunststeins der Grabstele mit Marmor- (hell) und Basaltkörnern (dunkel). Die Grundmasse besteht aus feinkörnigem Zementmörtel. Bildbreite: ca. 15 cm.

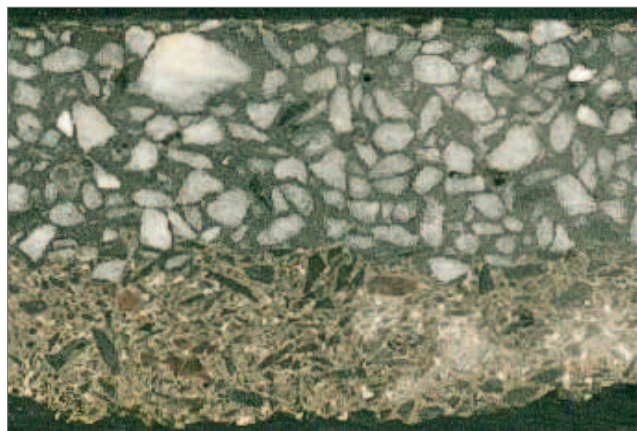
Náhrobek ROBERTA MÖCHELA (obr. 8-7: č. 2)

Náhrobek se skládá ze spodní, velmi masivní desky z umělého kamene, na které je umístěna menší a tenčí deska ze stejného materiálu (obr. 8-10). Obě desky jsou šedé barvy a sestávají hlavně z úlomků mramoru ložených v cementu s ojedinělými zlomky čediče. Umělý kámen, který je zčásti silně porostlý mechem, zvětřením zestárl a vznikl na něm síťovitý vzor.

Obr. 8-10: Hrobka rodiny MÖCHEL u západní hřbitovní zdi. Z úlomku kamene z poškozeného levého předního rohu menší desky byl zhotoven broušený preparát. / Gruft von Familie MÖCHEL an der westlichen Friedhofsmauer. Von der beschädigten linken, vorderen Ecke der kleineren Grabplatte wurde von einem abgegangenen Steinsplitter ein Schliffpräparat angefertigt.

Hrobová stéla sestává z podstavce z umělého kamene, na kterém je umístěn další podstavec s přísně geometrickou, na způsob svatyně postavenou stélou z leštěného černého švédského doleritu. V téměř černém kameni lze rozeznat množství rovnoměrně rozloženého, šedě reflektujícího magnetitu.

Obr. 8-11: Dvouvrstvý umělý kámen náhrobku MÖCHEL s větším podílem čediče ve spodní desce a mramoru v horní desce. Šířka zobrazení: 3 cm. / Zweilagig aufgebauter Kunststein des Grabmals MÖCHEL mit einem höheren Anteil an Basalt in der unteren und Marmor in der oberen Lage. Bildbreite: 3 cm.

Na vrchním kamenném prvku stély byl vyryt jednoduchý kříž. Centrální deska nese zlatený nápis: „RUHESTÄTTE / DER FAMILIE / ROBERT MÖCHEL“ („MÍSTO ODPOČINKU / RODINY / ROBERTA MÖCHELA“).

ROBERT MÖCHEL nebyl rodák z Plané, pocházel z tehdejšího pruského Slezska. Jako dospělý se přestěhoval do Kamenice (Chemnitz), kde pracoval podle vlastních slov jako „manuální dělník“, a oženil se se svou ženou Annou. Po úspěšné kariéře výrobce tabákových produktů a obchodníka koupil dům na okraji Plané, aby se tam usadil na odpočinek s manželkou, která pocházela z tohoto kraje.³²¹

Náhrobek ředitele dolu HERMANNA KRAUSE
(obr. 8-7: Č. 3)

Náhrobek se skládá ze tří na sobě ležících žulových desek, z nichž prostřední je nejmasivnější. Na ní leží menší leštěná deska z jemně až středně zrnité šedé žuly (obr. 8-12).

Obr. 8-12: Náhrobek rodiny KRAUSOVY u západní hřbitovní zdi. / Grabanlage der Familie KRAUS an der westlichen Friedhofsmauer.

Především neleštěné desky jsou porostlé lišejníky. Náhrobní stělu tvoří dvoudílný podstavec, na kterém stojí přísně geometrická, chrámově pojatá stěla.

Až na desku s nápisem byly všechny prvky zhotoveny z leštěného výškovického gabra, které obsahuje malé množství magnetitu. Na horním kamenném prvku stěly je vyryt obrys kříže.

Deska s nápisem je z poměrně hrubozrnného, leštěného černého švédského doleritu. Deska nese zlatý nápis: „Hermann Kraus, / Bergdirektor / 1860 - 1924.“ Ředitel dolu Hermann Kraus neměl přímý vztah k městu Planá a okolí. Zemřel v Blatnici u Moravských Budějovic a na přání jeho dcery JULIANY, která byla provdána za profesora plánského gymnázia, byl pohřben na zdejším hřbitově.³²²

Náhrobek rodiny BRAUNOVÝCH (obr. 8-7: č. 4)

Kryt hrobu se skládá z různých desek, položených přes sebe ve třech úrovních (obr. 8-13). Nejspodněji se nalézá jedna velká deska z jemnozrnné dvojslídne žuly. Na ní leží několik různě velkých desek a rámových prvků ze stejného materiálu, přičemž prostřední deska o několik centimetrů přesahuje ostatní prvky.

Obr. 8-13: REBECCA HATZKY při zkoumání hrobky rodiny BRAUNOVÝCH u západní zdi hřbitova. / REBECCA HATZKY bei der Untersuchung der Grabanlage von Familie BRAUN an der westlichen Friedhofsmauer.

Hrob je zakryt na obou stranách vždy jednou deskou z umělého kamene z cementu a kousků čediče; uprostřed se nachází lehce klenutá, jednoduchým rámem profilovaná deska z jemnozrnné dvojslídne žuly. Umělý kámen je silně porostlý mechem, žula je porostlá lišejníky. Pravá deska z umělého kamene je na jednom rohu ulomená.

Hrobová stéla stojí na jednoduchém podstavci z jemnozrnné dvojslídne žuly. Tvoří ji střední přísně geometrický díl chrámového typu, umístěný mezi dvěma menšími, obdélníkovými nápisovými deskami.

Všechny prvky trojdílné stély byly zhotoveny z leštěného černého švédského doleritu. Na nejvyšším prvku prostřední stély byl vyryt zlatý kříž; příčný kámen pod ním nese zlatený nápis: „FAMILIE R. BRAUN“ [„RODINA R. BRAUN“]. Pod příčným kamenem je mírně zapuštěná nápisová deska, rámovaná dvěma obdélníkovými sloupovými prvky. Nese jména zemřelých: „Luise Braun / *16./2. 1874 - † 12./10. 1927 / Rudolf Braun / *1873 - † 1942“. Trochu vystupující malý podstavec u spodního konce desky slouží k položení květin.

Jména příslušníků rodiny jsou vyryta také na levé nápisové desce trojdílné stély: „Ing. Rudolf Braun / Feldzeugmeister [polní zbrojmistr] / 28./6. 1861 - † 15./4. 1920. / Johann Braun / Kupferschmied [mědikovec] / † 25./11. 1890. / Josefa Braun † 29./6. 1885“. Pohřeb zde zvěčnělého polního zbrojmistra Ing. RUDOLFA BRAUNA byl první, který se na tomto hřbitově konal.³²³ JOHANN a JOSEFA BRAUNOVÍ, kteří zemřeli dříve, byli pravděpodobně pohřbeni na starém hřbitově a jejich ostatky sem byly zřejmě přeneseny.

Pravá nápisová deska, která je symetrická, nenese žádná jména, jistě ale byla určena pro další členy rodiny. Z důvodu odsunu Němců po druhé světové válce nebyla nikdy použita.

Náročně propracovaná hrobka svědčí o tom, že rodina BRAUNŮ patřila ke starým a váženým rodům města Plané. V rodinném hrobu odpočívají dva bratřanci s jejich

podstavci lze rozeznat čtyři otvory; zde bývala připevněna nejbližšími příbuznými: polní zbrojmistr Ing. RUDOLF BRAUN (1861–1920) s rodiči JOHANNEM a JOSEFOU a také známý plánský budovatel vodovodu RUDOLF BRAUN (1873–1942) s jeho ženou LUISOU a prvorozeným synem. Starší z obou bratřanců vyrostl v Českých Budějovicích, jeho rodiče však oba pocházeli z Plané. Absolvoval Technickou vojenskou akademii ve Vídni a získal hodnost polního zbrojmistra. Získal právo vlastnit dům v Plané, žil ale ve Vídni, kde také zemřel.

Mladší bratranec se narodil v Plané a strávil tam celý svůj život. Byl taktéž technicky nadaný; město Planá vděčí jeho vodoinstalatérské firmě za zavedení pitné a užitkové vody ve městě v letech 1929–1931. V roce 1889 se oženil se svou ženou LUISOU, se kterou měl dva syny. Jeho starší syn RUDOLF BRAUN Junior zemřel několik dnů před koncem války a velmi pravděpodobně byl pohřben v rodinném hrobu. Okolnosti kolem války by objasnily, proč jeho jméno již nebylo vyryto do náhrobní stély.³²⁴

Náhrobek rodiny KRONEROVY (obr. 8-7: č. 5)

Hrobovou desku tvoří různé desky a rámové prvky. Vnější rám a tři na sebe umístěné desky uprostřed hrobu jsou ze střednězrnné biotické žuly; postranní desky a silně mechem porostlá čelní deska mezi rámem a žulovými deskami jsou z umělého kamene (obr. 8-14).

Hrobová stéla sestává ze tří krychlových podstavcových kamenů – jednoho většího uprostřed a dvou menších napravo a nalevo.

Na větším podstavci stojí další malý podstavec, který nese obdélníkový sloup. Všechny prvky byly zhotoveny ze žuly. Na sloupu, u kterého se zřejmě jedná o zbytky staršího kamenného kříže, je připevněna masivní litinová postava ukřižovaného Ježíše, z níž jsou již části ulomené. V prostředním podstavcovém kameni je vyryto jméno „Familie Kroner“ [Rodina Kronerova]. Na levém podstavci lze rozeznat čtyři otvory; zde bývala připevněna nápisová deska.

Obr. 8-14: Hrobka rodiny KRONEROVÝCH u západní hřbitovní zdi. / Grabanlage von Familie KRONER an der westlichen Friedhofsmauer.

Na pravém podstavci je přilepená černá deska, která nese české jméno a byla sem připevněna až po druhé světové válce. Rodové jméno KRONER je jedno z nejstarších v Plané, objevilo se již před velkým morem v roce 1591. Není přesně známo, kdo všechno byl v rodinném hrobě pohřben, protože nápisová deska chybí. Podle vši pravděpodobnosti zde byl pohřben sourozenecký pár ANNA (zemř. 1927) a ANTON (zemř. 1939) KRONEROVI.³²⁵

Náhrobek rodin RAPPOVÝCH a SCHUHMANNOVÝCH (obr. 8-7: č. 6)

Tento hrob je díky použití přírodního kamene jedním z nejpůsobivějších na plánském hřbitově (obr. 8-15). Náhrobek je vystaven ve čtyřech rovinách. Nejspodněji se nachází deska z jemnozrné biotitické žuly.

Obr. 8-15: Hrobky rodin RAPPOVÝCH a SCHUHMANNOVÝCH (vlevo) a neznámého zemřelého (vpravo) u západní zdi hřbitova. / Gräfte von Familie RAPP und SCHUHMANN (links) und eines Unbekannten (rechts) an der westlichen Friedhofsmauer.

Na ní leží tři zcela vyleštěné, směrem ke středu silnější desky z tmavě šedého kamene, přičemž horní dvě desky jsou mnohem menší než obě spodní. Středně- až hrubozrnný kámen se složením podobá gabru z Výškovic, má ale poněkud jiné, světlejší zbarvení.

Obr. 8-16: Signatura žulového závodu JOSEFA LUGNERA na hrobové stěle ze „syenitu“ (gabra) z Výškovic. / Signatur des Granitwerks von JOSEF LUGNER auf der Grabstele aus „Syenit“ (Gabbro) von Výškovice.

Hrobová stéla stojí na podstavci na úrovni druhé hrobové desky. Její konstrukce připomíná chrám, dominují přísné geometrické tvary. Náhrobek dělí na tři části dva kulaté polosloupy a nad nimi se nacházející obloukový střešní prvek. Všechny prvky jsou z leštěného, velmi tmavého kamene, obsahujícího zlatavá minerální zrna, zřejmě plagioklasy.

Na trochu zpět odsazené nápisové desce mezi sloupy je nápis „FAMILIE / RAPP / SCHUHMANN“. Levá deska nese jméno JOSEFA RAPPA [ministerský rada], zemřelého roku 1929, a BETTY RAPPOVÉ, zemřelé roku 1930. Pravá deska je bez rytiny, jistě však byla připravena pro jména dalších členů rodiny. Kvůli odsunu Němců po druhé světové válce nikdy nebyla použita. V pravém dolním rohu stély je podpis „J. Lugner's / Granitwerk Plan“ (obr. 8-16).

Celý hrob je ve výjimečně dobrém stavu, což je jistě zásluhou zvláštního kamene a náročného leštění.

JOSEF RAPP nebyl rodákem z Plané, narodil se v Praze. Po studiu na univerzitě pracoval jako úředník mimo jiné v Plané, kde poznal svou ženu BETTY PEUTELSCHMIEDOVOU, dceru starousedlé plánské rodiny. BETTY vyrostla společně se svým nevlastním bratrem KARLEM SCHUHMANNEM. Bezdětný pár a nevlastní bratr žili dlouhou dobu v Praze. JOSEF RAPP byl povýšen na ministerského radu a v roce 1924 odešel do důchodu. Zemřel během návštěvy Plané a byl zde na své přání pohřben. Jeho žena BETTY zemřela o sedm let později a byla pochována vedle svého manžela. Kdy a kde zemřel a byl pochován její nevlastní bratr KARL, není jasné. Podle nápisu se zdá, že jeho pohřbení v hrobce rodiny RAPP bylo zamýšleno.³²⁶

Bezejmenný náhrobek (obr. 8-7: č. 7)

Náhrobek sestává ze tří na sobě ležících desek: nejspodnější je největší a nejsilnější, střední je jen o málo menší, zatímco vrchní, do středu umístěná deska zabírá asi jen dvě třetiny plochy. Hrob obklopuje osm čtvercových sloupů,

spojených zrezivělými železnými tyčemi. Jen mezi předními středovými sloupy visí železný řetěz. Všechny prvky jsou ze světle šedého umělého kamene, ve kterém jsou půl až jeden centimetr velké mramorové, a dva až tři milimetry velké čedičové zlomky. Celý povrch hrobu pokrývá silná vrstva mechu.

Stéla, rozdělená do tří částí, je z různě velkých kvádrů; střední díl má jednoduchý kříž a nahoře je ukončen obloukovitým prvkem. Vše je zhotoveno z umělého kamene, přičemž horní řada kvadratických prvků včetně kříže obsahuje o něco více čedičových kousků než ostatní prvky, a proto vypadá tmavší. Na kříži visí bílá postava Ježíše. Otvory ve středním dolním podstavci nasvědčují, že zde byla kdysi upevněna nápisová deska. Kvůli chybějící plaketě se dosud nepodařilo určit, jaké osobě nebo rodině hrob patřil.³²⁷

Náhrobek STEINEROVÝCH (obr. 8-7: č. 8)

Spodní dvě úrovně hrobové desky jsou z jemnozrné dvojslídne žuly; na ní se nachází menší, nahoru vyklenutá deska z hrubého umělého kamene s asi jeden centimetr velkými prvky čediče (obr. 8-17). Ta je pokryta silnou vrstvou mechu. Stéla má dvoudílný podstavec z jemnozrné dvojslídne žuly s okrajem.

Obdélníková plocha na levé straně horního podstavce byla kameníkem odsazena poněkud dozadu; dva otvory nasvědčují, že zde byla dříve upevněna nápisová deska. Za hrobem u hřbitovní zdi skutečně leží leštěná deska ze střednězrné biotitické žuly.

Na podstavci stojí jednoduchá stéla z leštěného výškovického gabra. Je na ní vyrytý kříž a jména Med. U. Dr. WILHELM STEINER a jeho ženy THERESE, oba zemřeli v roce 1935. Do horní žulové desky je vpravo vpředu zapuštěna bronzová plaketa s nápisem „GRABMALKUNST / LUGNER, PLAN“.

Obr. 8-17: Hrobka rodiny STEINEROVÝCH u západní hřbitovní zdi. / Gruft der Familie STEINER an der westlichen Friedhofsmauer.

Manželé STEINEROVI nebyli rodáci z Plané. WILHELM pocházel z tehdejšího pruského Slezska, které dnes patří k Durynsku, a absolvoval studium medicíny na německé Karl-Ferdinandově univerzitě v Praze. Během studia si vzal za ženu občanku Prahy THERESE, která pocházela z velmi bohaté rodiny. Poté co WILHELM STEINER několik let působil v Lestkově, stal se obvodním lékařem v Josefově Huti, kde strávil zbytek života společně se svou ženou a čtyřmi dětmi. Byl čestným členem plánského spolku rybářů.³²⁸

Náhrobek rodiny STOPFEROVÝCH (obr. 8-7: č. 9)

Náhrobní deska sestává z různých prvků rozličné velikosti (obr. 8-18): nejspodnější je bílé omítnutá deska, která nese dvě úrovně desek z velmi světlého umělého kamene. Tyto desky obsahují zlomky mramoru a čediče o velikosti půl až jeden centimetr. Na vrcholu leží značně menší, nahoru vyklenutá deska ze žuly.

Obr. 8-18: Náhrobek rodiny STOPFEROVÝCH u západní hřbitovní zdi. / Gruft von Familie STOPFER an der westlichen Friedhofsmauer.

Na přední straně hrobu byly po obou stranách žulové desky umístěny dva kvádry z umělého kamene; nahoře mají kulaté výřezy, které měly zřejmě sloužit pro květinovou výzdobu.

Hrob je neobyčejně dobře udržovaný a není zarostlý mechem, jak tomu často bývá u hrobů z umělého kamene. Stéla chrámového stylu stojí na podstavci z jemnozrnné biotitické žuly s okrajem. Uprostřed stély je kamenný kříž s bronzovou postavou Ježíše a nápisová deska. Kromě zadní strany kříže, která je z leštěného černého švédského doleritu, byly všechny prvky zhotoveny z leštěného gabra z Výškovic.

Na nápisové desce byli zlatým nápisem zvěčnění zemřelí rodiny STOPFER: JOHANN PAUL STOPFER (koželuh), zemřel 1929, MARIE STOPFER, zemřela 1918, a KAROLINE STOPFER (vdova po koželuhovi), zemřela 1933. Pod nápisovou deskou byla později doplněna ještě jedna menší, leštěná kamenná deska, na které jsou jména dvou členů rodiny, kteří zemřeli až po druhé světové válce: KARL a ALOISIA STOPFEROVI. Pro tento účel byl vybrán kámen, který se měl pokud možno podobat gabru z Výškovic; ten je však o něco tmavší a hnědší. V pravém dolním rohu stély je vyryto jméno kameníka: „J. Lugner Plan“.

Rodina STOPFEROVÝCH byla starousedlá rodina v Plané. Barvíř JOHANN PAUL STOPFER se oženil roku 1884 s Karolinou z Michalových hor, se kterou měl pět dětí. Nejstarší dcera MARIE zemřela předčasně a byla pochována ještě na starém hřbitově. Později byla přenesena do rodinného hrobu na novém hřbitově, do kterého byli pohřbeni i její rodiče Johann a Karolina.

Novější, dodatečně umístěná nápisová deska nese jména nejmladšího syna KARLA a jeho druhé ženy ALOISIE. Oba zemřeli v exilu v městě Kempten, zdá se však, že byli pochováni do plánského rodinného hrobu.³²⁹

Náhrobek ANDRESOVÝCH, FABERA a TOMASCHEKA (obr. 8-7: č. 10)

Náhrobek má tmavě šedý rám z umělého kamene bohatého na čedič s malými sloupky v rozích levé strany (obr. 8-19). Vpravo rám bezprostředně hraničí s téměř stejně ztvárněným, jen málo výše položeným sousedícím hrobem a „sdílí“ s ním pravou stranu rámu včetně sloupků. Rám je uprostřed rozdělený dvěma na sobě ležícími tmavými deskami; horní je o něco menší a slabší než deska spodní a nese reliéf jednoduchého kříže. Obě desky byly vyrobeny ze stejného umělého kamene jako rám.

Obr. 8-19: Hrobka rodiny ANDRESOVÝCH, FABERA & TOMASCHEKA u západní hřbitovní zdi. / Gruft von Familie ANDRES, FABER & TOMASCHEK an der westlichen Friedhofsmauer.

Pod křížem stojí nápis z kovových písmen: „Familie / Andres“. Napravo a nalevo od tmavých desek byly do rámu zasazeny o něco světlejší desky z umělého kamene s vyšším podílem mramoru.

Stéla stojí na podstavci ze střednězrné biotitické žuly. Je velmi jednoduchá a skládá se pouze ze tří obdélníkových tmavých kamenných desek. Prostřední deska je ve srovnání k oběma ostatními o něco vyšší a trochu odsazená.

Na horním konci středové desky je připevněna bronzová deska s reliéfem Ježíše nesoucího kříž. Pod ním je nápis „Max Andres / Direktor i. R. / 1857 - 1936 / Marie Andres / 1861 - 1937“. Ve stejné výši bylo na levé desce vyryto jméno HELMUT FABER, zemřelý 1926, a na pravé straně JOSEF TOMASCHEK (profesor), zemřelý 1928.

Stéla je vyrobena ze střednězrného, leštěného doleritu, obsahujícího magnetit. MAX ANDRES se narodil roku 1857 v Sasku. Po smrti jeho první ženy se oženil s MARIÍ, rodačkou z Plané, která byla rovněž vdova. Manželský pár žil nejprve v Sasku a roku 1883 se přestěhoval do Plané. MAX ANDRES pracoval v obchodu se dřevem, angažoval se ve správě města a v obci zastával různé funkce. Manželský pár měl šest dětí. Nejmladší dcera LUZIA se provdala za JOSEFA FABERA, se kterým měla roku 1926 syna jménem HELMUT. Ten však zemřel, když mu byly necelé tři měsíce, a v rodinné hrobce byl pochován jako první. MARIE měla dceru z prvního manželství, která se provdala za profesora matematiky JOSEFA TOMASCHEKA, který vyučoval na plánském gymnáziu. Učitel trpěl nervovým onemocněním a roku 1928 si vzal život. Byl také pohřben v rodinné hrobce.³³⁰

Náhrobek rodiny URBANOVY (obr. 8-7: č. 11)

Náhrobek rodin Urbanovy (obr. 8-20) má šedý rám z umělého kamene obsahujícího čedič a mramor, s malými sloupky v rozích. Vlevo rám bezprostředně hraničí s téměř stejně ztvárněným, jen o trochu hlouběji položeným sousedním hrobem a „sdílí“ s ním levý prvek rámu včetně sloupků. Rám je uprostřed rozdělený dvěma na sobě ležícími šedými deskami; horní deska je o něco menší a tenčí než spodní a má na sobě reliéf jednoduchého kříže.

Pod křížem stojí nápis z kovových písmen: „Familie / M. U. Dr. M. Urban“ (obr. 8-21). Napravo a nalevo od desek byly do rámu zapuštěny o něco světlejší desky z umělého kamene. Na předním levém sloupku byla vsazena kovová plaketa s nápisem: „K. Kraus / - Mies - / Wassergasse.“. Zřejmě se jedná o výrobce umělého kamene (obr. 8-22). Náhrobek je téměř celý pokrytý silnou vrstvou mechu.

Obr. 8-20: Hrobka rodiny URBANOVY u západní hřbitovní zdi. / Gruft von Familie URBAN an der westlichen Friedhofsmauer.

Obr. 8-21: Kovová písmena na nejhořejší desce z umělého kamene hrobky rodiny URBANOVY u západní hřbitovní zdi. / Metallene Lettern auf der obersten Kunststeinplatte der Gruft der Familie URBAN an der westlichen Friedhofsmauer.

Obr. 8-22: Signatura výrobce umělého kamene K. KRAUSE ze Stříbra na přední levé straně rohového kamene hrobky rodiny Urbanových. / Signatur des Kunststeinherstellers K. KRAUS aus Mies (Stříbro) vorne links auf dem Eckstein der Gruft.

Hrobová stéla sestává z podstavce z jemnozrnné žuly s okrajem, na podstavci jsou tři tmavé leštěné kamenné desky se společnou zadní stěnou. Všechny prvky jsou vyrobené z výškovického gabra. Střední deska má tvar kříže s velmi krátkými trámy, obě ostatní desky jsou obdélníkové. Na desce s křížem je vyryto: „Med. U. Dr. / Michel Urban / Stadtarzt i. R. / 1847 - 1936“ [„Dr. Michel Urban / městský lékař / ve výslužbě“]. Na pravé a levé desce jsou jména ELLEN a GRETL URBAN. Na žulovém podstavci lze přečíst jméno kameníka: „Lugner's Granitwerk Plan“. Zdá se, že hrobová deska a stéla pocházejí od různých výrobců.

Lékař MICHAEL URBAN byl jednou z nejznámějších osobností v Plané. Narodil se v Žandově jako syn rolnické rodiny, v Chebu vychodil gymnázium a studoval medicínu ve Vídni a v Praze. Roku 1873 založil v Plané lékařskou praxi. O pět let později se oženil s ANNOU MARÍÍ, rodačkou z Plané, s níž měl syna FERDINANDA a dceru JOHANNU. Angažoval se v obci, zastával četné úřady a publikoval několik knih a článků, mimo jiné o historii města Plané. Jeho syn FERDINAND studoval v Praze, kde poznal svoji ženu ELLEN, se kterou se oženil roku 1905 v Plané. ELLEN byla

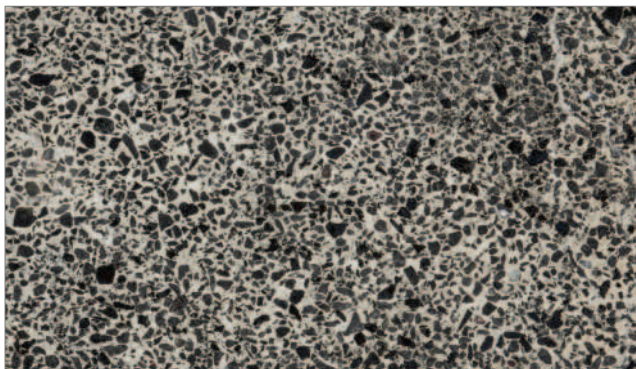
dcerou rytíře ROBERTA LENDLMAYERA z LENDENFELDU, známého přírodovědce a učitele na Univerzitě Karlo-Ferdinandově v Praze. Měli spolu pět dětí. Jejich dcera GRETL zemřela v necelých dvou letech a v rodinné hrobce Urbanů byla pohřbena jako první. ELLEN zemřela předčasně na španělskou chřipku a byla pohřbena po své dceři roku 1918. MICHAEL URBAN se dožil téměř 90 let. Do rodinné hrobky byl pohřben jako poslední, jeho žena zemřela ve vyhnanství.³³¹

Náhrobek ANTONA OSSADNIKA (obr. 8-7: č. 12)

Náhrobek sestává z desky jemně- až střednězrnné biotitické žuly (obr. 8-23), na níž jsou položeny dvě desky z umělého kamene, které obsahují převážně zlomky čediče. Spodní, trochu větší deska obsahuje hrubší zlomky čediče než horní.

Obr. 8-23: Náhrobek ANTONA OSSADNIKA poblíž západní hřbitovní zdi. Pohled směrem k východu. / Grabmal von ANTON OSSADNIK nahe der westlichen Friedhofsmauer. Blick nach Osten.

Obr. 8-24: Výřez z umělého kamene bohatého na čedič na desce hrobu ANTONA OSSADNIKA. Šířka obrázku: cca 20 cm. / Ausschnitt aus der basaltreichen Kunststeinplatte der Grababdeckung von ANTON OSSADNIK. Bildbreite: ca. 20 cm.

Hrobová stěla z jemně- až střednězrnité, na biotit velmi bohaté žuly nebo dioritu se skládá z jedné úzké, jednoduché kamenné desky se zakulacenými rohy. Přibližně v jedné třetině její výšky je patrný profil podobný postavci a malý obloukovitý klenba na svíčku nebo květiny. Nahoře na stěle je reliéf Železného kříže, obklopeného trnovým věncem a ornamenty listů. Pod ním je nápis „ANTON OSSADNIK, / SCHULLEITER [řídící] / * 8./1. 1880. † 4./6. 1921.“.

ANTON OSSADNIK se narodil v Holasovicích ve Slezsku. Po celý život působil jako učitel a řídící učitel škol v různých vesnicích v okolí Tachova, Plané a Stříbra. Na škole v Josefově Huti poznal svou ženu KAROLINU, která pocházela z Plané. Svatba se konala v Plané roku 1884. Zemřel roku 1921 ve věku 61 let a byl pochován na plánském hřbitově.³³²

³⁰⁵ Topografické mapy v systému S-1952.

³⁰⁶ Originální mapy stabilního katastru 1 : 2 880 – Čechy.

³⁰⁷ Historické ortofoto 1958.

³⁰⁸ Ústní sdělení PAVLA NUTILA.

³⁰⁹ Neues Montagblatt 1928.

³¹⁰ Neues Montagblatt 1928.

³¹¹ Neues Montagblatt 1928.

³¹² Salzburger Wacht 1933; Kleine Volkszeitung 1929.

³¹³ Alpenländische Morgen Zeitung 1933.

³¹⁴ Alpenländische Morgen Zeitung 1933.

³¹⁵ Westböhmisches Tageszeitung 1937.

³¹⁶ Ústní sdělení lesníka MICHALA HRUŠKY.

³¹⁷ TREPESCH ad. 1964, s. 480

³¹⁸ URBAN ad. 1937, s. 192, 298.

³¹⁹ URBAN ad. 1937, s. 97.

³²⁰ NOVOTNÁ 2020, s. 2.

³²¹ NOVOTNÁ 2020, s. 3.

³¹⁸ NOVOTNÁ 2020, s. 5.

³¹⁹ URBAN ad. 1937, s. 384.

³²⁰ NOVOTNÁ 2020, s. 9n.

³²¹ NOVOTNÁ 2020, s. 14.

³²² NOVOTNÁ 2020, s. 15n.

³²³ NOVOTNÁ 2020, s. 17.

³²⁴ NOVOTNÁ 2020, s. 18.

³²⁵ NOVOTNÁ 2020, s. 20n.

³²⁶ NOVOTNÁ 2020, s. 22n.

³³¹ NOVOTNÁ 2020, s. 25n.

³³² NOVOTNÁ 2020, s. 27.